Roll No. ....

Total No. of Questions : 5]

032/A

[Total No. of Printed Pages : 15

SS

2325

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

SOCIOLOGY

(Punjabi, Hindi and English Versions)

Time Allowed : 3 Hours **Maximum Marks : 80**

(Punjabi Version)

ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 032 ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ।

(ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 28 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ।

(iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(iv) **ਸਾਰੇ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ **ਲਾਜ਼ਮੀ** ਹਨ।

(v) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ 5 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਭਾਗ – **ੳ, ਅ, ੲ, ਸ,** ਅਤੇ **ਹ** ਹਨ।

(vi) ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭਾਗ – ੳ

1. ਬਹੁਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 15x1=15

(i) __________ ਉਨ੍ਹਾਂ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਸਿੱਖੇ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। 1

(ੳ) ਲਿੰਗ ਵਰਗ ਅਸਮਾਨਤਾ (ਅ) ਲਿੰਗ ਵਰਗ

(ੲ) ਲਿੰਗ ਵਰਗ ਸਮਾਜੀਕਰਨ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

(ii) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਅਭੌਤਿਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ? 1

(ੳ) ਮੁੱਲ (ਅ) ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਕਲਾ

(ੲ) ਗਹਿਣੇ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

(iii) ਨਿਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਜਾਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੀ ? 1

(ੳ) ਨੀਲ ਅੰਦੋਲਨ (ਅ) ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਅੰਦੋਲਨ

(ੲ) ਚਿਪਕੋ ਅੰਦੋਲਨ (ਸ) ਸੱਤਿਆਸ਼ੋਧਕ ਅੰਦੋਲਨ

(iv) ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ? 1

(ੳ) ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਫਲਤਾ (ਅ) ਉੱਚ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ

(ੲ) ਗਰੀਬੀ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

(v) ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। 1

(ੳ) ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਜਨਸੰਖਿਆ

(ਅ) ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਲਿੰਗ-ਅਨੁਪਾਤ

(ੲ) ਉੱਚ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ

(ਸ) ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਸਤਰ ਬਿਹਤਰ

(vi) ਦਵਾਈ ਜੋ ਥਕਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰਨ, ਚੁਸਤ-ਫੁਰਤੀਲਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਦਵਾਈ ਹੈ ? 1

(ੳ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾਇਕ (ਅ) ਉਤੇਜਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ

(ੲ) ਦੋਵੇਂ ਵਿਕਲਪ (ੳ) ਅਤੇ (ਅ) ਸਹੀ ਹਨ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

(vii) ਜੇ.ਐਚ.ਹੱਟਨ ਨੇ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਨੂੰ __________ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 1

(ੳ) ਗਿਰੀਜਨ (ਅ) ਪੁਰਾਤਨ ਕਬੀਲੇ

(ੲ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ (ਸ) ਪੱਛੜੇ ਹਿੰਦੂ

(viii) ਜਨਜਾਤੀ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਦੀ ਵੰਡ ਕਿਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? 1

(ੳ) ਉਮਰ (ਅ) ਲਿੰਗ

(ੲ) ਉਮਰ ਅਤੇ ਲਿੰਗ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

(ix) ਨਿਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ? 1

(ੳ) ਸਮਾਜਿਕ ਇਕਰੂਪਤਾ (ਅ) ਗੂੜ੍ਹੇ ਸਬੰਧ

(ੲ) ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ (ਸ) ਗੁੰਮਨਾਮੀ

(x) ਪਿੱਤਰ-ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ। 1

(ੳ) ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ (ਅ) ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ

(ੲ) ਦੋਵੇਂ ਵਿਕਲਪ (ੳ) ਅਤੇ (ਅ) ਸਹੀ ਹਨ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

(xi) ਇਕ ਸਮਾਜ ਜੋ ਵਿਭਿੰਨ ਹੈ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। 1

(ੳ) ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ (ਅ) ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਮਾਜ

(ੲ) ਕਬਾਇਲੀ ਸਮਾਜ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

(xii) ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਦਵਿਜ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। 1

(ੳ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਅ) ਖੱਤਰੀ (ੲ) ਵੈਸ਼ (ਸ) ਸ਼ੂਦਰ

(xiii) ਟੀ.ਬੀ.ਬੋਟੋਮੋਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ/ਕਿਹੜੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਤਰੀਕਰਨ ਦਾ/ਦੇ ਅਧਾਰ ਹੈ/ਹਨ । 1

(ੳ) ਗੁਲਾਮੀ

(ਅ) ਜਾਤੀ

(ੲ) ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ

(ਸ) ਸਾਰੇ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਹਨ

(xiv) ਵਰਗ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ/ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾ/ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? 1

(ੳ) ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਭਾਵ

(ਅ) ਹੀਣਤਾ ਦਾ ਭਾਵ

(ੲ) ਉੱਚਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਭਾਵ

(ਸ) ਸਾਰੇ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਹਨ

(xv) ਕਿਹੜੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਦਰਜਾ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ? 1

(ੳ) ਜਾਤੀ

(ਅ) ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ

(ੲ) ਦੋਵੇਂ ਵਿਕਲਪ (ੳ) ਅਤੇ (ਅ) ਸਹੀ ਹਨ

(ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਭਾਗ – ਅ

ਹਦਾਇਤਾਂ : ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਉੱਤਰ ਦਾ ਜਵਾਬ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

2. ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ : 5x1=5

(i) ਅਸਮਰੱਥਤਾ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ 1

(ii) ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਸੰਕੇਤ 1

(iii) ਅਣਅਧਿਕਾਰਿਤ ਵਿਆਹ 1

(iv) ਵਿਸਥਾਪਨ 1

(v) ਝੁੱਗੀਆਂ-ਝੌਂਪੜੀਆਂ 1

ਭਾਗ – ੲ

3. ਸ੍ਰੋਤ/ਕੇਸ ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2x6=12

I. ਸ੍ਰੋਤ ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਨਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਢੰਗ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਨਿਯਮ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਲਪੂਰਵਕ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਰਸਮੀ ਜਾਂ ਜਬਰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਕ ਰੋਕਾਂ ਜਾਂ ਦਾਜ ਭਰਨ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ੀ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਇਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਤਣ ਤੇ ਕੰਨਿਆ ਚੁਣਨ ਦਾ ਹੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਵੱਟੇ-ਸੱਟੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾਜ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸੇਵਾ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਲੜਕਾ ਦਾਜ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਨਿਆ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

(ੳ) ਇਕ ਜਨਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ । 1

(ਅ) ਕਿਹੜੀ ਜਨਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾਜ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ? 1

(ੲ) ਜਨਜਾਤੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚ ਬਲਪੂਰਵਕ ਵਿਆਹ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? 1

(ਸ) ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ੀ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਕੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 1

(ਹ) ਵੱਟੇ-ਸੱਟੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ? 1

(ਕ) ਸੇਵਾ ਵਿਆਹ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੈ ? 1

II. ਕੇਸ ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਮੂਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਨਾ ਕੇਵਲ ਅਨੈਤਿਕ ਹੈ ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟੀਆ ਕੁਰੀਤੀ ਹੈ।

(ੳ) ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ? 1

(ਅ) ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ? 1

(ੲ) ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਕੀ ਹੈ ? 1

(ਸ) ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? 1

(ਹ) ਸਮਾਜ ਤੇ ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੈ ? 1

(ਕ) ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 1

ਭਾਗ – ਸ

ਹਦਾਇਤਾਂ : ਕਿਸੇ ਵੀ 6 ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲਿਖੋ। ਹਰੇਕ ਦਾ ਜਵਾਬ 50-60 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

4. ਛੋਟੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ : **6x4=24**

(i) ਸ਼ਰਾਬ ਸੇਵਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 4

(ii) ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦੀਰਘਕਾਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ। 4

(iii) ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 4

(iv) ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਪੱਖ 'ਤੇ ਲਿਖੋ। 4

(v) ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 4

(vi) ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ। 4

(vii) ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ। 4

(viii) ਆਵਾਸ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 4

(ix) ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਉੱਪਰ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਲਿਖੋ। 4

ਹਦਾਇਤਾਂ : ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5 , 100% ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੋਣ ਦੇ ਨਾਲ 4 ਉਪ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਜਵਾਬ 125-150 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5. ਵੱਡੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4x6=24

(i) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 6

ਜਾਂ

ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

(ii) ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਕੀ ਹੈ ? ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਦੇ ਉਪਾਅ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ। 6

ਜਾਂ

ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

(iii) ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਰਨਾਂ 'ਤੇ ਚਾਨਣ ਪਾਓ। 6

ਜਾਂ

ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖੋ।

(iv) ਜਾਤੀ ਦੀ ਉੱਤਪਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 6

ਜਾਂ

ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

(Hindi Version)

नोट :

(i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख पृष्ठ पर विषय-कोड/ पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/ पेपर-कोड 032 अवश्य लिखिए।

(ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें मुख पृष्ठ सहित 28 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।

(iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गए पृष्ठ/ पृष्ठों के पश्चात् हल किए गए प्रश्न/ प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जाएगा।

*(iv) **सभी** प्रश्न **अनिवार्य** हैं।*

*(v) प्रश्न-पत्र **पाँच** भागों में बँटा हुआ है – **क, ख, ग, घ, ङ।***

(vi) पंजाबी एवं हिन्दी भाषा में अंग्रेजी भाषा के ही यथार्थ अनुवादित प्रश्न दिए गए हैं। अत: किसी भी भ्रम की स्थिति में अंग्रेजी भाषा के प्रश्न को ही सही माना जाएगा।

भाग - क

1. बहुविकल्पीय प्रश्न। 15x1=15

(i) __________ उन ढ़ंगों की व्याख्या करता है जिसमें कोई समाज विश्वसनीय बनाता है कि बच्चे उन व्यवहारों को सही ढंग सीखें जो कि उनके पुरूष अथवा स्त्री होने से सम्बधित है। 1

(क) लिंग वर्ग असमानता

(ख) लिंग वर्ग

(ग) लिंग वर्ग समाजीकरण

(घ) कोई भी विकल्प सही नहीं है

(ii) निम्नलिखित में से कौन अभौतिक संस्कृति का उदाहरण है ? 1

(क) मूल्य (ख) निर्माण कला

(ग) आभूषण (घ) कोई भी विकल्प सही नहीं है

(iii) निम्नलिखित में से कौन सा जाति आन्दोलन है ? 1

(क) नील आन्दोलन (ख) श्रमिक संघ आन्दोलन

(ग) चिपको आन्दोलन (घ) सत्यशोधक आन्दोलन

(iv) निम्नलिखित में से किसे सामाजिक समस्या समझा जाता है ? 1

(क) व्यक्तिगत सफलता (ख) उच्च आर्थिक विकास

(ग) गरीबी (घ) कोई भी विकल्प सही नहीं है

(v) महिला भ्रूण हत्या के प्रमुख सामाजिक परिणामों में से एक है : 1

(क) महिलाओं की बढ़ी हुई जनसंख्या

(ख) समाज में महिलाओं की तुलना में अधिक पुरूषों का लिंगानुपात

(ग) उच्च आर्थिक विकास

(घ) महिलाओं के लिए शिक्षा स्तर बेहतर

(vi) दवाईयाँ जो थकावट को रोक, चुस्ती व आत्मविश्वास की भावना जगाती हो उसे क्या कहते हैं ? 1

(क) शांतिदायक

(ख) उत्तेजित करने वाले पदार्थ

(ग) दोनों विकल्प (क) और (ख) सही हैं

(घ) कोई भी विकल्प सही नहीं है

(vii) जे. एच. हट्टन ने जनजातीय लोगों को __________ कहा है। 1

(क) गिरीजन

(ख) आदिम जाति

(ग) अनुसूचित जनजाति

(घ) पिछड़े हिंदू

(viii) जनजातीय समाजों में श्रम विभाजन किस पर आधारित होता है ? 1

(क) आयु

(ख) लिंग

(ग) आयु और लिंग

(घ) कोई भी विकल्प सही नहीं है

(ix) निम्नलिखित में से कौन सा ग्रामीण समाज की विशेषता नहीं है ? 1

(क) सामाजिक एकरूपता

(ख) घनिष्ठ संबंध

(ग) संयुक्त परिवार

(घ) गुमनामी

(x) पैतृक प्रधानता का अर्थ है : 1

(क) पिता प्रधान

(ख) माता प्रधान

(ग) दोनों विकल्प (क) और (ख) सही हैं

(घ) कोई भी विकल्प सही नहीं है

(xi) एक समाज जो विषम है, द्वितीयक संबंधों से प्रभुत्व में है और कृषि आधारित नहीं है : 1

(क) ग्रामीण समाज

(ख) नगरीय समाज

(ग) जनजातीय समाज

(घ) कोई भी विकल्प सही नहीं है

(xii) कौन सी जाति द्विज जन्म नहीं मानी जाती ? 1

(क) ब्राह्मण

(ख) क्षत्रिय

(ग) वैश्य

(घ) शूद्र

(xiii) टी. बी. बोटमोर के अनुसार निम्नलिखित में से सामाजिक स्तरीकरण का/के प्रकार कौन सा/से है/हैं ? 1

(क) दासता

(ख) जाति

(ग) सामाजिक वर्ग

(घ) सभी विकल्प सही हैं

(xiv) वर्ग प्रणाली में किस प्रकार की अनुभूति पाई जाती है ? 1

(क) समानता की अनुभूति
(ख) हीनता की अनुभूति
(ग) श्रेष्ठता की अनुभूति
(घ) सभी विकल्प सही है

(xv) किस प्रणाली में स्थिति कड़ी मेहनत और शिक्षा से बदल सकती है ? 1

(क) जाति
(ख) सामाजिक वर्ग
(ग) दोनों विकल्प (क) और (ख) सही हैं
(घ) कोई भी विकल्प सही नहीं है

भाग - ख

निर्देश : सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। प्रत्येक का उत्तर 25-30 शब्दों में होना चाहिए।

2. अति लघु उत्तरों वाले प्रश्न। **5x1=5**

(i) असमर्थता के प्रकार 1
(ii) वृद्धावस्था के संकेत 1
(iii) अनाधिकार विवाह 1
(iv) विस्थापन 1
(v) मलिन बस्तियाँ 1

भाग – ग

3. स्रोत/केस आधारित प्रश्न : **2x6=12**

I. स्रोत आधारित प्रश्न :

भारत में जनजातीय विवाह विभिन्न प्रकार के होते हैं, जो जोड़े को पाने के अनोखे तरीकों और सांस्कृतिक नियमों पर आधारित होते हैं। बलपूर्वक विवाह में औपचारिक या जबरदस्ती के तरीके शामिल होते हैं, जो अक्सर पारिवारिक या सामुदायिक प्रतिबंधों या दहेज देने में असमर्थता के कारण होता है। परीक्षण विवाह में युवक अपनी बहादुरी प्रतियोगिता में साबित करता है, और जीतने पर वधू चुनने का अधिकार प्राप्त करता है। विनिमय विवाह में परिवार दहेज देने से बचते हैं और बहनों का आदान-प्रदान करते हैं। सेवा विवाह में वर दहेज की समस्या को हल करने के लिए वधू के परिवार के लिए काम करता है।

(क) एक जनजातीय विवाह प्रथा का नाम बताएँ जिसमें प्रतियोगिता शामिल है। 1
(ख) कौन सी जनजातीय विवाह प्रथा दहेज से बचने के लिए बहनों का आदान-प्रदान करती हैं ? 1
(ग) जनजातीय समाज में बलपूर्वक विवाह का एक मुख्य कारण क्या है ? 1

(घ) परिक्षण विवाह में युवक को क्या साबित करना होता है ? 1

(ङ) विनिमय विवाह परिवारों को आर्थिक रूप से कैसे मदद करता है ? 1

(च) सेवा विवाह का उद्देश्य क्या है ? 1

II. केस आधारित प्रश्न :

महिलाएँ शताब्दियों से समाज का सबसे संवेदनशील समूह रही है और आज तक वे विभिन्न प्रकार की उपेक्षाओं व भेदभावों से ग्रस्त रही हैं। कन्या भ्रूण हत्या, मानवीय अधिकारों का हनन है। नि: सन्देह, कन्या भ्रूण हत्या मात्र अनैतिक ही नहीं अपितु एक निम्न स्तर का क्रुर कृत्य भी हैं।

(क) कन्या भ्रूण हत्या को रोकने के लिए कौन-कौन से उपाय किए जा सकते हैं ? 1

(ख) भारत में कन्या भ्रूण हत्या को रोकने के लिए कौन सा कानून लागू किया गया है ? 1

(ग) कन्या भ्रूण हत्या क्या है ? 1

(घ) कन्या भ्रूण हत्या के लिए जिम्मेदार प्रमुख कारण क्या है ? 1

(ङ) समाज में कन्या भ्रूण हत्या का प्रमुख परिणाम क्या है ? 1

(च) कन्या भ्रूण हत्या देश के लिंग अनुपात को कैसे प्रभावित करता है ? 1

भाग - घ

निर्देश : किन्हीं 6 प्रश्नों के उत्तर लिखें। प्रत्येक का उत्तर 50-60 शब्दों में होना चाहिए।

4. लघु उत्तरों वाले प्रश्न : 6x4=24

(i) मद्य व्यसन के पड़ावों का संक्षेप में उल्लेख करें। 4

(ii) नशीली दवाओं के व्यसन के दीर्घ कालीन प्रभावों पर चर्चा करें। 4

(iii) घरेलू हिंसा के कुप्रभावों के बारे में लिखिए। 4

(iv) हरित क्रांति के नकारात्मक कारणों के बारे में लिखिए। 4

(v) नगरीय समाज की दो विशेषताओं का वर्णन करें। 4

(vi) झुग्गी झोपड़ी बस्ती में वृद्धि के चार कारणों के बारे में लिखिए। 4

(vii) ग्रामीण और नगरीय समाज में अन्तर बताएँ। 4

(viii) आवास समस्या के उत्तरदायी विभिन्न कारणों का उल्लेख करें। 4

(ix) वैश्वीकरण पर संक्षेप में लिखो। 4

भाग – ङ

निर्देश : प्रश्न 5 में 100% आंतरिक विकल्प के साथ 4 उप-प्रश्न शामिल हैं। प्रत्येक का उत्तर 125-150 शब्दों में होना चाहिए।

5. **दीर्घ उत्तरों वाले प्रश्न :** **4x6=24**

(i) आपका संस्कृतिकरण से क्या अभिप्राय है? इसके प्रभावों पर विस्तारपूर्वक व्याख्या करें। 6

या

आधुनिकीकरण से आप क्या समझते हैं? इसकी विशेषताओं का विस्तार सहित वर्णन करें।

(ii) नशीली दवाओं का व्यसन क्या है? नशीली दवाओं के व्यसन की समस्या के उपायों का उल्लेख करें। 6

या

घरेलू हिंसा को बढ़ावा देने वाले तत्वों की चर्चा करें।

(iii) वन कटाव क्या है? वन कटाव हेतू उत्तरदायी कारणों पर प्रकाश डालें। 6

या

ग्रामीण समाज से आपका क्या आशय है? इसकी विशेषताओं का विस्तृत विवेचन करें।

(iv) जाति उद्‌भव सम्बन्धी सिद्धान्तों पर निबंध लिखें। 6

या

सामाजिक वर्ग से आपका क्या अभिप्राय है? सामाजिक वर्ग की विशेषताओं का उल्लेख करें।

(English Version)

Note :

(i) You must write the subject-code/paper-code 032 *in the box provided on the title page of your answer-book.*

(ii) Make sure that the answer-book contains 28 *pages (including title page) and are properly serialled as soon as you receive it.*

(iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.

(iv) All questions are **Compulsory**.

(v) The question paper is divided into 5 parts - A, B, C, D, E.

(vi) Punjabi and Hindi Versions of questions are true translation of English Version. So in the case of any confusion consider English Version to be Correct.

PART - A

1. **Multiple choice questions.** **15x1=15**

(i) __________ refers to the ways in which any society ensures that children learn the appropriate behaviours associated with their being male and females. 1

(a) Gender Inequality
(b) Gender
(c) Gender Socialization
(d) None of the option is correct

(ii) Which of the following is an example of non-material culture ? 1

(a) Values
(b) Architecture
(c) Jewellery
(d) None of the option is correct

(iii) Which of the following was a caste movement ? 1

(a) Indigo movement
(b) Trade Union movement
(c) Chipko movement
(d) Satyashodhok movement

(iv) Which of the following is considered social problem ? 1

(a) Individual success
(b) High economic growth
(c) Poverty
(d) None of the option is correct

(v) One of the major social consequences of female foeticide is : 1

(a) An increased population of females.
(b) A gender imbalance with more males than females in society.
(c) Higher economic growth.
(d) Improved level of education of women.

(vi) The drug which can produce to reduce tiredness and the feelings of altertness and self confidence are called as : 1

(a) Sedatives

(b) Stimulants

(c) Both options (a) and (b) are correct

(d) None of the option is correct.

(vii) J.H. Hutten called tribals as : 1

(a) Girijan (b) Primitive tribals

(c) Scheduled tribes (d) Backward Hindus

(viii) In tribal societies, division of labour is based on : 1

(a) age (b) sex

(c) age and sex (d) None of the option is correct

(ix) Which of the following is NOT the characteristic of rural society ? 1

(a) Social Homogeneity (b) Intimate relations

(c) Joint family (d) Anonymity

(x) Patriarchy means : 1

(a) Rule of father

(b) Rule of Mother

(c) Both option (a) and option (b) are correct

(d) None of the option is correct.

(xi) A society which is heterogeneous, dominated by secondary relations and non-agricultural based : 1

(a) Rural Society (b) Urban Society

(c) Tribal Society (d) None of the option is correct.

(xii) Which caste is NOT considered as twice born ? 1

(a) Brahmin (b) Kshatriya

(c) Vaishya (d) Shudra

(xiii) According to T. B. Bottomore, which one is/are the form/forms of social stratification : 1

(a) Slavery (b) Caste

(c) Social class (d) All the options are correct

(xiv) In class system which mode of feelings can be observed : 1

(a) Feeling of equality (b) Feeling of inferiority

(c) Feeling of superiority (d) All the options are correct

(xv) In which system, status is subject to change through hardwork and education ? 1

(a) Caste

(b) Social class

(c) Both option (a) and (b) are correct

(d) None of the option is correct

PART - B

Instruction : **All questions are compulsory. Answer to each question should be in 25-30 words.**

2. **Very Short Answer Question.** **5x1=5**

Explain :

(i) Types of Disability 1

(ii) Signs of old age 1

(iii) Marriage by Intrusion 1

(iv) Displacement 1

(v) Slums 1

PART - C

3. **Source Based / Case Based Questions.**

I. **Source Based Question.** **2x6=12**

Tribal marriages in India are diverse, showcasing unique ways of acquiring mates, governed by cultural norms. Marriage by Capture involves ceremonial or forceful methods, often due to familial or community restrictions or inability to pay a bride price. Marriage by trial tests a young man's courage in a competition, granting him the right to choose a bride if he wins. Marriage by exchange avoids bride price by exchanging sisters between families. Marriage by service requires the groom to work for the bride's family to offset high bride prices.

(a) Name one tribal marriage practice involving a competition. 1

(b) Which tribal marriage practice avoids paying a bride price by exchanging sisters ? 1

(c) What is a key reason for marriage by capture in tribal communities ? 1

(d) What must a young man prove in marriage by trial ? 1

(e) How does marriage by exchange help families financially ? 1

(f) What is the purpose of marriage by service ? 1

II. **Case Based Question.**

Women have been the most vulnerable group for centuries and till date they are vulnerable to various forms of deprivations and discriminations. Female foeticide is a violation of human rights. There is no question that female foeticide is not Just unethical but it is downright cruel as well.

(a) What measures can be taken to prevent female foeticide ? 1

(b) Which law was enacted in India to prevent female foeticide ? 1

(c) What is female foeticide ? 1

(d) What is the primary factor responsible for female foeticide ? 1

(e) What is the major consequence of female foeticide on society ? 1

(f) How does female foeticide affect the sex ratio in a country ? 1

PART - D

Instruction : **Write answer of any 6 questions. Answer to each question should be in 50-60 words.**

4. **Short Answer Type Questions.** **6x4=24**

(i) Discuss in brief the stages of alcoholism. 4

(ii) Explain long term effects of drug addiction. 4

(iii) Explain effects of domestic violence. 4

(iv) Discuss negative impact of Green Revolution. 4

(v) Describe any four features of urban society. 4

(vi) Explain four causes of growth of slums. 4

(vii) Differentiate between rural and urban society. 4

(viii) Discuss the causes responsible for housing problems. 4

(ix) Write a short note on globalization. 4

PART - E

Instruction : Question 5 comprises of 4 sub-questions with 100% internal choice. Answer to each question should be in 125-150 words.

5. Long Answer Type Questions. 4x6=24

(i) What do you understand by Sanskritisation ? Explain its impact. 6

OR

What is modernisation ? Discuss its characteristics.

(ii) What is drug addiction ? Provide suggestive measures to curb drug addiction. 6

OR

Discuss the factors that perpetuate domestic violence.

(iii) What is deforestation ? What are the causes responsible for deforestation ? 6

OR

What do you mean by rural society ? Discuss its characteristics in detail.

(iv) Write an essay on theories of origin of caste. 6

OR

What do you mean by social class ? Determine its characteristics.

- o O o -